

CALOWAĆ (224) *vb impf i pf*

pf (2) *BierEz* S4 (1 *sg fut*), *Leop Prov* 7/13 (3 *sg f praet*); pozostałe na ogół niewątpliwe *impf*.

całować (222), **całować** (2); całować : całować *BierEz* (1 : 1), *BielKron* (26 : 1).

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w pierwszym a 6 r., w drugim w inf 2 r. błędne znakowanie).

inf całować (59). ◇ *praes i fut* 1 *sg* całuję (13), całuwam (1); całuję : całuwam *BierEz* (1 : 1). ◇ 2 *sg* całujesz (3). ◇ 3 *sg* całuje (14). ◇ 1 *pl* całuj(e)my (1) *WujNT* całuj(e)m (1) *SkarJedn*. ◇ 3 *pl* całują (7), całuwają (1); całują : całuwają *BielKron* (1 : 1). ◇ *praet* 1 *sg m* -m całowałam (1). *f* -m całowała (1). ◇ 2 *sg m* całowałeś (1). ◇ 3 *sg m* całowałam (29). *f* całowała (23). ◇ 3 *pl m pers* całowali (8). *subst* całowały (4). ◇ *fut* 1 *sg m* będę całować (1). ◇ 3 *sg m* będzie całowałam (1). ◇ 3 *pl m pers* będą całować (1). ◇ *imp* 2 *sg* całuj (3). ◇ 3 *sg* niechaj całuje (1). ◇ 1 *pl* całujmy (1). ◇ 2 *pl* całujcie (2). ◇ *con* 1 *sg m* bych całowałam (1). ◇ 3 *sg m* by całowałam (2). *f* by całowała (1). ◇ 3 *pl m pers* by całowali (3). ◇ *impers praet* całowano (1). ◇ *part praes act* całując (32). ◇ *part praet act* całowałam (7).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

Dotykać ustami kogo lub czego, w celu wyrażenia uczucia; osculari Mącz, Calag, Calep, Cn; basiare, deosculari, suaviari Mącz, Calep, Cn; osculum dare, osculo impertire Mącz, Cn; exosculari Mącz, Calep; dissuaviari Calep, Cn; osculum affligere, defigere osculum, dividere oscula, oscula libare, pangere osculum, suavium sumere Mącz; dissuaviari, columbare Calep; conterere osculis, contingere osculo, delibare osculum, excipere osculo, facere suavium, fatigare osculis, oppangere, pangere, reddere oscula, suavium dare Cn (224) : Potym iijz ony nołłki świętę były schodzonę ij zranionę od kamieniá/ od piálku/ od gorątości/ małcią drogą pomazała/ ij tzałowała nieprzełtaiątz. *OpecŻyw* 46; Defigere alicui osculum, Cálówać/ Wyciąć komu puc niektórzi mówią. *Mącz* 126d, 23c, 130b, 270d [3 r.], 275c, 281d (10); *RejAp* 114v; *Calag* 321a; vpadáią ná koláná y gdzie się komu dołtanie całuią. *CzechEp* 81; *Calep* 125a, 218a, 306b, 332b, 334a (8); CALVIAC Iudaż Chriřtuřá wydáie. *WujNT* Xxxxx3v.

całować kogo (71): Ia w miękkiey pościeli legam/ Gdy chcę krolową całuwam. *BierEz* N3v, S4; Oblicze ij fwee vřta na twych pierłiach kładę/ ferdecznie cie tzałuię *OpecŻyw* 18v; Y gdzie on dzień gdym cie na lonie tzałuiątz piąłtowała *OpecŻyw* 147v, 20 [2 r.], 20v, 104v, 147v, 164v; ale panna maria vyerne czyalo boze pyałtowała w ołoby dzyeczyątka/ y całowała y pyerřyamy panyenřkymy uychouala *PatKaz II* 38v; *PatKaz III* 128; *HistJóz* E3v; potym włzed do komnáty ná łoze iey/ y poczał ią chćiwie całować *HistAl* A4, N2, N3; I viąwřly onego młodzieńcá/ całowálá [*deosculatur*] go *Leop Prov* 7/13; *RejFig* Aa2, Bb5v [2 r.], Ee3v; *RejZwierz* 119; Y viął go prawą ręką zá brode iákoby go miał całować. *BibRadz 2.Reg* 20/9, *Ruth* 1/9; przywitawřzy Beniáminá całował go y błogořławił mu. *BielKron* 17v; Bieźeli wřzyřcy do domu rychłó/ áby pirwey mátkę całowáli. *BielKron* 105v, 63v, 73, 104v, 105v, 155v, 188v, 216v; sic dividere oscula, Teras tego á potym drugiego całować. *Mącz* 91b; Oscula libavit natae, Cálówał córkę. *Mącz* 192a; *OrzQuin* K4v; *GórnDworz* Z2 [2 r.]; A wřthawřzy Tyrus obiął řzyję iego y całował iego. *HistRzym* 79; Potym mamy oycá nářzego całować/ to iest iemu řie modlić *HistRzym* 84, 82v [2 r.], 83, 132 [2 r.]; ábowiem iáko bálwochwálcá cźci y dziwuie řie/ á całuię bálwáná/ [...] tymźe obyczáiem łákomy cźłowiek chwałę dawa/ dziwuie řie/ y miłuię pieniądze *RejPosWstaw* [110³]; *BudBib Gen* 31/55; á pádáięc ná řzyję Páwłowę całowáli go. *BudNT*

Act 20/37; *PapPan* Gg3, Hhv; Cefarz go z wielką ochotą przyjął y całował *SkarŻyw* 188, 46, 112, 224, 349, 490; *CzechEp* 18; Ná pirwším mieyfcu pánnę całowano *KochFr* 25; SAm pánnę scífkałz/ fám fię zákáuiefz/ Sam w vcho szepcefz/ fám/ Páwle/ cáuiefz *KochFr* 30; *ReszPrz* 49; Cáluycie [Obłapcie *KochPs*] Syná mile/ by iego gniew fropi/ Nie wpadł/ á wybyście zginęli w puł drogi *GrabowSet* E3v; *WujNT Act* 20/37; Bo y Helizeufz [...] prošíł áby mógł pożegnác y całowác oycá y mátkę *SkarKaz* 44a, 385a, 488a; Zaž to nie włafny Iudafz ktory cię cáluie Profzác: á kiedy plácíc/ iefzcie cię ízkáluie? *KlonWor* 75, ** 2. Cf *całować kogo co czym*; »całuj babę w kłaki«.

całować co (120): A zatym náfwietlíá panna/ oblapiwífy fwégo námileyílé⁶⁰ fyna obliczé iego/ głowę/ víta/ oczy/ ij ijnífle wflytki czlonki tzalowała *OpecŻyw* 88v; a idätz po drodze tego patrzala/ aby ktorą krwie kropię vzrzala/ tedy wnet tzalowała. *OpecŻyw* 158; Na drodze ijdätz/ ony mieltza tzalowały gdzie fie tzo z Iezufem ítalo *OpecŻyw* 164v, 91, 91v, 151v, 156, 159; A wiele tego głubftwa y Balwofalfstwa miedzy krzełciany ze [...] czałuią v marlich kołczy *SeklKat* Z, Z; Każy rychley pyfác/ aczalu y. Swiathofczy/ y lignum vite Bo wtorey wodzie omite. *RejKup* M, k3; á rzekłzy to padł ná ziemię á poczał flup całowác. *HistAl* B7, G; Będzie Ewánielią prawdą Boża [!] názywał/ y będzie kxięgi iey całował *KrowObr* 50v; Vmárle kości papieźnicy cáluia/ á żywe przefladuia. *KrowObr* Vu2v, 80 [2 r.], 116v, 119, 136v, 197, 239v [2 r.]; BOżá mękę przed fwięty ná wznák położyli/ Cáluiać ia niewiałty/ iáycy obłóżyli. *RejFig* Bb6, Aa4; PAttrzże ná ty dubiele/ kiedy więc dutkuia/ Przez fkło kołtki cáluiać/ iefzczefz tho kupuia. *RejZwier* 106; Krol widząc iż Hełter/ podnioł ná nię rozgę złotą/ ktora powftawfzy całowála rozgę. *BielKron* 115; ociec Filip od rádości plákał/ ták iż gdy sliádł głowę iego całował *BielKron* 123; Alexánder [...] vczyńił mu poczełność całowawfzy ono mieyfce ná ízacie/ gdzye było wyfzyto Tetrágrammáton. *BielKron* 124v; We írzedku iefł iákoby káplicá/ y wiefzká mála/ támtę Turcy obchodzą cáluiać *BielKron* 264; Lizak też máia wlfzędzie przed miáftem/ to iefł Kámień ktory cáluwáia tázme fie chowáia. *BielKron* 465, 144v, 330 [3 r.]; Bo ácz fą rozliczne pífmá wydáne po Apoftholech/ po Prorocech/ po Ewányeliftach/ ále ktore fie zgadzáia s pífmy ítáremi nam zoftáwionemi/ całowawfzy mamy ye mieć w wielkiej poczciwości *RejAp* 196v; *HistRzym* 125v; *RejPos* 144v, 310v; *StryjWjaz* C, C3; Panięta do krolowey/ on zyemię całował *PapPan* Hb2; Pódźmyfz tedy pod iego namiot vlubiony/ Y cáluymy podnożek iego poświęcony. *KochPs* 195; Iákom ia grzełznica godná fię zítála całowác iáfłeczka/ w ktorym Pan moy máludzki [!] plákał? *SkarŻyw* 140; y nakoniec obraz męki Páńfkiey cáluiać/ ducha Chryftufowi oddał *SkarŻyw* 414; ludzie nabożne y zákonne ták ráda z młodu wydziála/ ífz gdzie ízli zákonnicy Cíftercyenfcy/ táz nie mogąc ich czćic ináczey/ íliád nog ich iefzcie máluczka całowála. *SkarŻyw* 580, 140, 159, 160, 212, 224 (11); Gdy przed báłwany klękáiać/ ony nofząc y cáluiać/ fám iefzcie przeciw fobie dekret ducha Bożego obwoływa mowiać. *CzechEp* 86; Ze z iedney ítrony muśiałem o tym zwátpić/ żeby to I.M. y z swoimi Kátholikámi miał fzczerze czynić co w fwym naboženftwie czyni [...] gdy ie [słowo Boże] więc ono przez íkorę/ á pod czás y ták ná kártách pífáne ábo drukowane cáluie *CzechEp* 127, 79, 87, 127; Ták iáko y krolowa Hełter całowála wierch lafki Afłwerá krolá *WujNT* 777; A ták nic nie grzełzą Kátholicy/ czyniać tákież pokłón obrázom Pána Chryftufowym/ ábo cáluiać reliquiaie fwiętych. *WujNT* 777, 385, 777; Y ná innym mieyfcu tenze í. prágnie do Rzymá drogi/ áby proch Apofłow SS. Piotrá y Páwła całowác mógł. *SkarKaz* 41b; Porwał miecz drugá ręká: naprzod go

całował: Y zdrowia iuż Lamathus łwego nie żałował. *KlonWor* 43. Cf *całować komu co; kogo, co czym; Zwroty*.

całować komu co (18): *BielŻyw* 153; *RejJóz* Q2; *LibLeg* 11/155; *KromRozm II* h3v; *KrowObr* 25v, 234; Piłżą o tym Leonie iż łobie rękę dał vciąć/ gdy mu ią niewiáltá całowáká z nabożeńtwá *BielKron* 161, 145v, 154, 167v, 458v; *RejAp* 144v; *SkarŻyw* 511, 581 [2 r.]; *KochPam* 82; *SkarKaz* 159a; *SkarKazSej* 672a.

całować kogo, co czym (4): *KochFr* 101; A ołytdłe vftá vfty żywemi cáluie. *KlonŻal* B3v; Przyźedł z Miedzianą brodą/ całował go owym/ Dáiac Háłto żłodziyfskie/ wąsem mośiądzowym. *KlonWor* 27. Cf »całować pocałowaniem«.

całować w co [w tym: kogo (13)] (17): Więc tylko mi łwá głowkę zchyl. Iż cię w grzebyczek cáluie/ A ciebie łie námiłuię *BierEz* S4; Máca gębą mláfkáiac/ áż w dupę całował/ A kiedy go odkryli/ bárzo łie fráłował. *RejFig* Aa 7; Máchná co w iáycá nie chciała całować. Chłopá w łkrzynie rytego w kościoł wżrotowáli/ Skło mu w pierśi wpráwiwfy/ zmártwywftániem zwáli. Báby go gomołkami iáycy okładály/ Kiedy w ono zwierciádło w łwięta całowały. Máchná też nád nim łtalá/ drudzy iey wołáia/ Czemułz go nie cáluiefz/ łáfiedzi czekáia. A w což go mam całować/ mułiálácbych w iáycá/ Niechayć ich wždy vbiorą/ poczkay pánie ráycá. *RejFig* Bb5v, Aa2, Ee3v; Konftántynus wielki częfto go w oko całował *BielKron* 155v, 188v; Blizniego ołzukawfy rzkomo go żáluie: O gárdło przypráwiwfy w vftá go cáluie. *KlonWor* ** 2. Cf *Zwroty*.

Frazy: »całuj babę w kłaki« (1): Kto tym rymom przygáni/ cáłuy babę w kłaki. *RejFig* Bb7v.

»całuj(cieź) w rzyć; w rzyć całować« (2 : 1): tedy rzekłá bábá/ Cáłuyciełz mię wżyłcy w rzyć/ będe temu rádá. *RejFig* Ee3v, Ee3v; Mogłby rzec cáłuy nas w rzyć *RejZwierz* 119.

Zwroty: »nogi, w nogę, stopy całować« [szyk zmienny] (38 : 2 : 2): vftá ony [...] ktoré łá pelné włfe łlodkołci/ tzalowały twé przekłéte nogi. *OpecŻyw* 92v; Onij to vflyłáwłfy/ náboźnie pokłękneli/ łtopy iego tzalowali *OpecŻyw* 174v, 156v; *KromRozm II* h3v; *LubPs* hh4v; Tá niewiáltá Lodwiká wtore^{go} ná Celárltvo koronowála ktory przedniá padał/ y nogi iey łmrodliwe całował. *KrowObr* 234, 25v, 34; *Leop Luc* 7/38, 45; Co niechciał Papieżá w nogę całować. *RejFig* Aa2; *BielKron* 154, 167v, 216v, 459; *RejAp* 114v, 144v; *RejPos* 308; *KuczKat* 420; *BudNT Luc* 7/38; *SkarJedn* 195, 310, d8; *SkarŻyw* 28, 171, 293, 429, 511, 581 [2 r.]; *CzechEp* 90, 350, [389]; *NiemObr* 64, 161; *WujNT Luc* 7/38, 45, 412 [2 r.], Xxxxx3v; *SkarKaz* 159a; *SkarKazSej* 672a.

»w pludry całować« (1): y gdy bym iá to dwoie/ to ielł/ Ewángeliá y zakon mogł dobrze rozeznác/ chciał bym mu ná káżdą godźinę powiedźieć/ áby mię wpludry etc. całował. *ReszPrz* 49.

»całować pocałowaniem« (1): Niechay mie cáluie pocałowánim vft łwoich [*Osculetur me osculo oris sui*] *Leop Canti* 1/1.

»rękę (a. ręce), w ręce całować« [szyk zmienny] (13 : 1): Ona zatym natychmiáłt powftála/ ij náboźnie go przywitála/ wvftá ij w ręce go tzalowała. *OpecŻyw* 164v; Tedy Dariusz całowawłfy mu ręce rzekł *BielŻyw* 153; A takim go tu przywiódł k iego poczćiwolci Aby rękę czałował wálzey wielmoźnołci *RejJóz* Q2; *LibLeg* 11/155; *BielKron* 453v, 458v, 459; *SkarŻyw* 51, 309, 319; *ReszPrz* 126; á całowawłfy rękę iey vczćiwá/ Wsiadł profto ná okręt łwóy *KochPam* 82; *KlonWor ded* **2v, 58.

Szeregi: »płakać i (a) całować« [szyk 3 : 1] (4): Iozef padł na oblitze iego plaząc a całując go *HistJóz* E3v; Zatym go wiodła do łożnice á obłápiáiąc go całowála y plákála bárzo rzewno *HistAl* N2; *BielKron* 18v; *SkarKaz* 385a.

»oblápi(a)ć, (i) całować« [szyk 10 : 5] (15): *OpecŻyw* 15v, 20v, 22v; komu [...] dopuřczono yeřt tele krocż uyele bych chczyal oblapycz czalouacz na rąku nořycz boga *PatKaz III* 128; *RejJóz* P5; *HistAl* G; *BielKron* 104v; *GórnDworz* Z2; Vřlyřzawřzy to Eufťáchius/ á pátrząc ná nię pilno y poznał ią/ [...] á oblápiwřzy y całowawřzy ią chwalił páná Bogá *HistRzym* 132, 83, 132; TEn gdy przyřzedł obaczył dzyewkę řwá płáczący/ Oblápił ią całował řrodze żáłuiący *PaprPan* Gg3; á w tem goleni odkrywáią/ oblápiáią/ całuią [*oscula tactus*]/ podřzczypuią/ wřzetecznie pomácywáią. *ModrzBaz* 54v; muřifz tego/ ktorego teraz mile całuięř y oblápiářz/ pod krzyřem żáłořcią oplákác. *SkarŻyw* 112, 349.

Formacje pochodne: pocałować, ucałować.

Cf CAŁOWANIE, CAŁOWANY, CAŁUJĄCY

MM